

الحمد لله الذي جعلنا من عباده
الذين لا يشركون به شيئا
ولا يمدونهم في الأرض
ولا يمدونهم في الأرض
ولا يمدونهم في الأرض
فلا...

دانشکده الهیات و معارف اسلامی (شهید مطهری)

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

فقه و ترافیک

استاد راهنما:

دکتر محمد تقی فخلعی

استاد مشاور:

دکتر عباسعلی سلطانی

محقق:

علی فهمیده قاسم زاده

۱۳۹۱

اظهار نامه

اینجانب علی فهمیده قاسم زاده دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد نویسنده پایان نامه « فقه و ترافیک » تحت راهنمایی آقای دکتر محمد تقی فخلعی، متعهد می شوم:

- تحقیقات در این پایان نامه توسط اینجانب انجام شده است و از صحت و اصالت برخوردار است.
- در استفاده از نتایج پژوهش های محققان دیگر به مرجع مورد استفاده استناد شده است.
- مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون توسط خود یا فرد دیگری برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نشده است.
- کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می باشد و مقالات مستخرج با نام « دانشگاه فردوسی مشهد » و یا « Ferdowsi University of Mashhad » به چاپ خواهد رسید.
- حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تأثیر گذار بوده اند در مقالات مستخرج از پایان نامه رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این پایان نامه، در مواردی که از موجود زنده (یا بافت های آنها) استفاده شده است ضوابط و اصول اخلاقی رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این پایان نامه، در مواردی که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا استفاده شده است، اصل رازداری، ضوابط و اصول اخلاقی انسانی رعایت شده است.

امضای دانشجو

تاریخ

مالکیت نتایج و حق نشر

- کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، کتاب، برنامه های رایانه ای، نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می باشد. این مطلب باید به نحو مقتضی در تولیدات علمی مربوطه ذکر شود.
- استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در رساله / پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی باشد.

مشکر و قدردانی:

استاد بزرگوارم: جناب آقایان دکتر محمد تقی فخری، دکتر عباسعلی سلطانی

اکنون که با کمک و راهنمایی های خردمندان شما این کار به سرانجام رسید بر خود لازم می دانم از زحمات شما مشکر و قدردانی نمایم.

از همسر عزیزم که همواره یار و یاور من در زندگی بوده است و در این رساله نیز مایاری کرده است، کمال تشکر را دارم.

در پایان از همه عزیزانی که بی یاری آن ها این کار به پایان نمی رسید نیز کمال امتنان و تشکر را

دارم.

برای تمامی این افراد سلامتی و سعادت را از خداوند منان آرزو مندم.

بسمه تعالی

مشخصات رساله/پایان نامه تحصیلی دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد

عنوان رساله/پایان نامه: فقه و ترافیک	
نام نویسنده: علی فهمیده قاسم زاده نام استاد(ان) راهنما: دکتر محمدتقی فخلعی نام استاد(ان) مشاور: دکتر عباسعلی سلطانی	
رشته تحصیلی: فقه و مبانی حقوق اسلامی	گروه: فقه و مبانی حقوق اسلامی
تاریخ تصویب:	تاریخ دفاع:
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد ● دکتری ○	تعداد صفحات: ۱۸۱
<p>چکیده رساله/پایان نامه:</p> <p>تحول در حوزه ترافیک و حمل و نقل در یکی دو قرن اخیر، دولت‌ها را به سمت وضع مقررات گوناگون به منظور تحقق نظم بیشتر و جلوگیری از زیان‌ها و صدمات رهنمون کرده است. فقه اسلامی نیز به عنوان تئوری جامع اداره زندگی بشر، در برابر این پدیده ساکت و بی‌طرف نیست. در این پایان نامه با تکیه بر اصول بنیادی اندیشه فقهی، چون اصل جامعیت و غنای حکمی و مقاصد برتر شریعت که تضمین کننده، مصالح زندگی انسان است، و نیز با استناد به قواعد و مسائل مهم فقهی، ابعاد این رویکرد، مورد بررسی قرار گرفته است. مباحث مربوط به جنبه‌های تکلیفی الزام‌های ترافیکی، مسئولیت‌های ناشی از تخلفات رانندگی در دو بخش مدنی و کیفری، در چارچوب مستندات فقهی و قواعدی چون، لاضرر، اتلاف، تسبیب، لزوم حفظ نظام و حرمت اختلال نظام و قواعد فقهی مربوط به ابواب حدود، تعزیرات، قصاص و دیات، مورد تحلیل همه جانبه قرار گرفته است.</p>	
کلیدواژه:	امضای استاد راهنما:
<p>۱. فقه</p> <p>۲. ترافیک</p> <p>۳. قلمرو فقه</p> <p>۴. تعزیرات حکومتی</p> <p>۵. قواعد فقهی</p>	تاریخ:

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
موضوع پژوهش و بیان مسأله	۲
ضرورت پژوهش	۳
اهداف پژوهش	۴
پیشینه پژوهش	۴
سؤال‌های پژوهش	۵
فرضیه‌های پژوهش	۶
کاربردهای پژوهش	۸
روش پژوهش	۹
ساختار پژوهش	۹
فصل اول: کلیات	۱۱
گفتار اول: مفاهیم و اصطلاحات	۱۲
تعریف ترافیک	۱۲
تعریف فقه	۱۴
گفتار دوم: تاریخچه ترافیک	۱۸
بند اول: تاریخچه ترافیک در خارج از ایران	۱۸
بند دوم: تاریخچه ترافیک در ایران	۱۹

گفتار سوم: قلمرو فقه	۲۰
بررسی یک مسئله: حدیث معروف حلال محمد (ص)	۲۰
گفتار چهارم: انواع احکام فقهی	۲۷
تعریف حکم	۲۷
بند اول: احکام اولیه و ثانویه	۲۹
بند دوم: احکام عقلی و احکام شرعی	۳۰
بند سوم: احکام امضایی و تأسیسی	۳۳
بند چهارم: احکام تکلیفی و وضعی	۳۵
بند پنجم: احکام ظاهری و واقعی	۳۹
بند ششم: احکام سلطانی و حکومتی	۴۰
گفتار پنجم: اقسام قواعد فقهی	۵۱
گفتار ششم: انتظار از فقه در حل معضلات حقوقی ترافیک	۵۲
خلاصه فصل اول	۵۶
فصل دوم: الزامات فقهی مربوط به ترافیک (بایدها و نبایدها)	۵۹
گفتار اول: ارتباط میان الزامات ترافیکی و فقهی (اصل اولی ...)	۶۰
گفتار دوم: مقتضای آیات در ارتباط با الزامات ترافیکی	۶۱
گفتار سوم: مقتضای روایات در ارتباط با الزامات ترافیکی	۶۶
گفتار چهارم: مقتضای حکم عقل در ارتباط با احکام ترافیکی	۷۲
بند اول: امضایی بودن الزامات فقهی درباره ترافیک	۷۴

بند دوم: مقتضای اصل عملی	۷۵
بند سوم: مقتضای قاعده لاضرر	۷۸
بند چهارم: مقتضای احکام حکومتی	۸۰
خلاصه فصل دوم	۸۴
فصل سوم: مسئولیت مدنی ناشی از تخلفات رانندگی	۸۷
تعریف مسئولیت مدنی	۸۸
گفتار اول: بررسی فقهی مسئولیت ناشی از حوادث رانندگی	۸۸
بند اول: مسئولیت در فقه و لزوم احترام به جان و مال	۸۸
گفتار دوم: مبانی مسئولیت در فقه: آیات، روایات، اجماع، بنای عقلا	۹۲
گفتار سوم: مسئولیت قهری	۱۰۲
بند اول: غصب و ضمان ید	۱۰۲
بند دوم: اتلاف	۱۰۳
بند سوم: تسبیب	۱۰۷
بند چهارم: اجتماع سبب و مباشر	۱۱۰
خلاصه فصل سوم	۱۱۴
فصل چهارم: مسئولیت کیفری ناشی از تخلفات و قانون گریزی ها	۱۱۶
گفتار اول: تعریف مسئولیت کیفری	۱۱۷
گفتار دوم: مسئولیت قراردادی در دایره مسائل کیفری	۱۲۰
بند اول: عقد ضمان	۱۲۰

۱۲۱	..... بند دوم: سایر عقود
۱۲۲	..... گفتار سوم: خسارات ناشی از دخالت مستقیم چند طرف
۱۲۲	..... بند اول: خسارات ناشی از اتلاف عین
۱۲۷	..... بند دوم: خسارات ناشی از اتلاف منافع
۱۳۱	..... بند سوم: خسارات ناشی از رفتار خطر ساز
۱۳۲	..... گفتار چهارم: استفاده از حق در باب تسبیب با وجود عدوان یا عدم عدوان
۱۳۳	..... گفتار پنجم: مسئولیت کیفری
۱۳۴	..... بند اول: بررسی دو مسئله: نقش بی احتیاطی و تقصیر در مسئولیت و ماهیت آن
۱۳۹	..... بند دوم: بررسی فقهی فرض مسئولیت
۱۴۲	..... بند سوم: مسئولیت در قبال آسیب رساندن به محیط زیست
۱۴۴	..... خلاصه فصل چهارم
۱۴۷	..... خاتمه و نتیجه گیری
۱۴۸	..... بند اول
۱۵۲	..... بند دوم
۱۵۴	..... بند سوم
۱۵۶	..... بند چهارم
۱۵۸	..... بند پنجم
۱۶۳	..... فهرست منابع

مقاله

موضوع پژوهش و بیان مسأله

با ورود وسایل نقلیه ماشینی به جوامع بشری و ازدیاد روزافزون آن‌ها و عواملی از جمله سرعت بالا و وضع جاده‌ها و خیابان‌ها، همواره دغدغه‌های فراوانی برای جوامع بشری به وجود آمده است. کنترل و نظم‌دهی به این وسایل، شیوه رفت و آمد آن‌ها، تصادمات و خسارات وارده از این ناحیه، چگونگی جبران این خسارات و تلاش جهت کاهش هرچه بیشتر حوادث ناشی از آن از مهم‌ترین این دغدغه‌ها بوده و هست. کشورهای مختلف با پذیرفتن و حفظ استانداردهای بین‌المللی قوانین و مقرراتی متناسب با جوامع خویش وضع کرده، با این کار سعی بلیغی در افزایش کیفیت حمل و نقل و کاهش عوارض ناخوشایند آن داشته‌اند. از سویی، فقه اسلامی و معارف پویای تشیع، بارها نشان داده است که قابلیت سخن گفتن در هر عرصه‌ای را داراست. این گفته بدون هر گونه گزافه‌گویی در موارد متعدد به خصوص با پیروزی انقلاب اسلامی و توجه روزافزون به این منبع عظیم، خود را نشان داده است. فقها و علما شیعی از زمان غیبت امام معصوم (ع) تاکنون سعی کرده‌اند در هر مسئله‌ای با توجه به آن چه از حاملان وحی و احکام الهی به آنان رسیده است، نظرات شریعت اسلام را استخراج و به سمع و نظر همگان برسانند.

فقه و ترافیک، هسته‌ی اصلی این پژوهش را تشکیل می‌دهد. از آن جایی که حمل و نقل و ترافیک یکی از همین مسائلی است که در عصر جدید مطرح شده و پیش از این مجالی برای گفتگو و بحث پیرامون آن نبوده است، در این نوشتار سعی شده است گامی نو در این جهت برداشته شود و آغاز راهی باشد برای اثبات دوباره این نکته که فقه اسلامی توان ورود به مسائل مختلف و تازه و نیز پاسخ‌گویی به مقتضیات زمانه را دارد.

پیدایش وسایل نقلیه جدید، باب تازه‌ای را به روی مسائل حقوقی، پیرامون نظم‌دهی به چگونگی رفت و آمد این وسایل، ایجاد محدودیت‌ها، تصادمات احتمالی، جبران خسارت و بیمه، جرایم و مجازات‌ها و ... باز کرد. این مسائل، خود رشته جدیدی را در حقوق ایجاد کرد که حقوق حمل و نقل نام گرفته است. البته، حقوق حمل و نقل در پاره‌ای از موارد ارتباط

ناگستنی با تجارت بین الملل و مسئولیت‌ها و وظایف هر کدام از فروشنده و خریدار دارد و بیشتر معطوف به حمل و نقل بار توسط کشتی‌ها و هواپیماهاست و به طور مسلم در این تحقیق، ما هرگز قصد نداریم که این معنا را از حمل و نقل دریافت کنیم. هدف در این پژوهش، تکیه بر محور ترافیک و حمل و نقل جاده‌ای است. بنابراین باید گفت: در این تحقیق این دغدغه پژوهشگر رسیدن به دیدگاه جدیدی پیرامون این مسائل است، با این توضیح که وی به دنبال آن بوده است از دیدگاه فقهی پاره‌ای مسائل پیرامون این مبحث را شکافته و تحلیل نماید.

ما به این گزاره باور داریم که فقه، برنامه زندگی انسان است و برای متعادل کردن زندگی بشر، رفع خطرهای زیان‌های مادی و معنوی و سرانجام تأمین سعادت بشر از سوی خدا تنظیم شده است. از این رو غفلت از آن در تنظیم قوانین در حوزه‌های مختلف قانونی، امری مردود و به دور از صواب است. البته به این امر نیز واقفیم که این مسائل از مسائل مستحدثه و جدیدی است که در عصر نبوی و ائمه معصوم وجود نداشته و بنابر حدیث شریف «علینا إلقاء الأصول و علیکم التفریح»^۱ ناگزیریم که با توجه به اصول مطرح شده از جانب ائمه معصوم (ع) به آن چه مدنظر داریم، دست یابیم.

بدین ترتیب رابطه این پژوهش با الهیات و گرایش فقه و مبانی حقوق، معلوم و واضح می‌شود و نیاز به توضیح بیشتری نخواهد داشت.

ضرورت پژوهش

در رابطه با ضرورت این پژوهش، باید به این نکته اشاره کرد که با وجود ارتباط مستحکم جامعه ما با معارف اسلامی و فقه جعفری - که عصاره آن را می‌توان در پیروزی انقلاب اسلامی و حاکم شدن نظام اسلامی دانست - باز هم هیچ‌گاه نمی‌توان گفت: یک قانون یا یک نهاد در این جامعه گام به گام با معارف اسلامی هماهنگ و سازگار است. بلکه یکی از مأموریت‌های نسلی که این سرمایه‌گران‌بها را در اختیار خود دارد آن است که هر جا ناسازگاری میان موارد

۱. حرّ عاملی، محمد بن حسن، تفصیل وسایل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۸، ص ۴۱.

معمول در جامعه و معارف الهی مشاهده می‌کند در جهت اصلاح و کاهش فاصله اقدام نماید. بنابراین شایسته و بایسته است این تطبیق و هماهنگی در هر نهاد و قانونی مورد بررسی قرار گیرد تا جامعه، هر روز گامی در جهت نزدیک شدن به جامعه آرمانی مورد نظر اسلام طی کند.

این نوشتار در همین جهت و برای آگاهی دادن نسبت به امکان نزدیکی یکی از مسائل روزمره و مورد ابتلای تمامی افراد جامعه یعنی ترافیک و معارف الهی اسلام صورت پذیرفته است. انجام این پژوهش از این جهت که بر غنای دین مبین اسلام و امکان تطبیق آن با یکی از مقتضیات مهم زمانه نیز تأکید می‌کند، ضرورت دارد و به یاری خداوند متعال مورد استفاده و مفید واقع خواهد شد. در جامعه‌ای که بنا بر مبانی قانون اساسی آن همه مقررات و قوانین بایستی مطابق با شرع اسلامی تدوین شود، هرگونه پژوهشی در این موارد ضرورتی انکارناپذیر است. به طور خلاصه هدف از این پژوهش را نیز در دو مورد ذیل می‌توان توضیح داد:

◀ کشف ارتباط فقه اسلامی با موضوع‌های ترافیکی

◀ معرفت ویژه و تخصصی یافتن مبانی فقهی مقررات ترافیکی و ارائه راه حل‌های لازم

در این باره

اهداف پژوهش

◀ با توجه به مطالب بیان شده می‌توان اهداف این پژوهش را در موارد ذیل خلاصه

کرد: ایجاد گشایش ذهنی برای محققان و نهادهای قانون‌گذار به منظور توجه

هرچه بیشتر فرآیند قانون‌گذاری به منابع فقهی به خصوص در عرصه ترافیک

◀ بالا بردن آگاهی‌های عمومی در زمینه الزامات فقهی و قانونی ترافیک

پیشینه پژوهش

در خصوص این موضوع کتاب‌ها، مقالات و پایان‌نامه‌های بسیار محدودی نگاشته شده

است که از آن جمله بایستی به کتاب‌های فقه ترافیک و کتاب نگاهی به حقوق عابر پیاده و

راننده در فقه و حقوق اثر: محمدحسین واثقی راد اشاره کرد.

اما در رابطه با سایر موضوعات مرتبط با این تحقیق می‌توان از کتاب‌ها و مقالات متعددی نام برد از جمله: مسئولیت راننده بدون گواهینامه رانندگی اثر محسن صفری و مصطفی بهاری - زاده و مقالاتی هم چون: راهبرد چند ضلعی؛ ترافیک، قانون، فرهنگ و آگاهی؛ اثر: میرزایی تبار، بزه شناسی ترافیک؛ اثر: کی‌نیا، حقوق زیان دیدگان در حوادث رانندگی و نظام تأمین خسارت‌ها؛ اثر: محمود صالحی.

اما ذکر این نکته مهم است که بیشترین تلاش در این پژوهش، بحث و بررسی در منابع دست اول فقهی و بیان مباحث سودمند و مورد نیاز فقهی است. به عبارتی، این پژوهش عمده مطالب و بحث‌های خود را از منابع فقهی وام می‌گیرد. بنابراین می‌توان در این راستا به کتاب‌های حدیث معتبری هم چون بحارالانوار: علامه مجلسی، وسایل الشیعه: شیخ حرعاملی و کافی: شیخ کلینی و کتاب‌های مختلف فقهی مانند مبسوط: شیخ طوسی، شرایع الاسلام: محقق حلی، لمعه: شهید اول و شرح آن از شهید ثانی و جواهر صاحب: جواهر و منابع مختلف دیگر اشاره کرد.

سؤال‌های پژوهش

براساس آن چه گفته شد، سؤالاتی که این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به آنهاست را می‌توان به دو دسته سؤال‌های اصلی و فرعی تقسیم کرد.

سؤال اصلی:

آیا مسئله‌ای چون ترافیک در قلمروی فقه می‌گنجد و آیا مسائل حقوقی مرتبط به ترافیک را می‌توان از منظر فقه تحلیل کرد؟

سؤالات فرعی:

۱. چگونه می‌توان نحوه دخالت فقه در ترافیک را در پرتو مسئله جامعیت شریعت تحلیل کرد؟

۲. کدام دسته از احکام تکلیفی اولیه یا ثانویه یا حکومتی و نیز وضعی در تحلیل فقهی موضوعات ترافیکی مطرح است؟
۳. آیا برنامه‌ریزی در امور مختلف از جمله ترافیک بر عهده فقه است یا محصول دانش و تجربه افراد یا نهادهای متخصص؟
۴. از نظر فقه اسلامی نقش دولت در قانون‌گذاری و اجرای قانون و اختصاص امکانات و بودجه لازم و اخذ مالیات و عوارض در رابطه با ترافیک چه قدر است؟
۵. نقش فقه در نظم اجتماعی مخصوصاً ترافیک به عنوان یک رفتار اجتماعی چیست؟
۶. احکام تکلیفی و وضعی مربوط به رفتارهای پر خطر ترافیکی و تخریب محیط زیست به وسیله وسایط حمل و نقل چیست؟
۷. جرایم ناشی از تخلفات رانندگی و مسئولیت حوادث منجر به قتل و جرح را چگونه می‌توان از منظر حقوق کیفری اسلام تحلیل کرد؟
۸. به استناد کدام ادله فقهی دولت می‌تواند مالیات یا عوارض از وسایل نقلیه اخذ کند؟
۹. احکام فقهی مورد استفاده شخصی قراردادان اماکن عمومی چیست؟

فرضیه‌های پژوهش

بر اساس سؤال‌های پژوهش، فرضیه‌هایی نیز بیان شده است.

فرضیه اصلی:

فقه اسلامی مجموعه‌ای از بایدها و نبایدهایی است که زندگی خصوصی و اجتماعی مردمان را در بر می‌گیرد. این بایدها و نبایدها بر اساس مصالح و مفاسد واقعی قرار داده شده و غرض شارع مقدس از قرار دادن آنها، ارتقای سطح مادی و معنوی زندگی عمل‌کنندگان به آنهاست. در نتیجه می‌توان گفت: حفظ نظم اجتماع به عنوان یکی از مهم‌ترین مصالح اجتماعی و مورد نظر و تأکید بسیار شارع مقدس، از این قاعده مستثنا نیست و همواره مدنظر

شارع مقدس بوده است. از طرفی، این نظم با به وجود آمدن موضوع‌های جدید، همواره در حال تطور و دگرگونی است. مسئله ترافیک و حمل و نقل جاده‌ای یکی از جمله موارد بسیار مهمی است که نظم اجتماعی جوامع امروزی را شکل می‌دهد. با این بیان، فرض اساسی این نوشتار آن است که فقه اسلامی همان‌گونه که در زمان‌های پیشین به نظم و امنیت اجتماعی اهتمام ویژه‌ای داشته است. در این زمان، نیز حرف‌های بسیاری برای گفتن دارد و می‌تواند در تمام مسائل آن از جمله بحث ترافیک وارد شده و به ایفای نقش بپردازد.

فرضیه‌های فرعی :

مقدمه

فقه اسلامی از بدو پیدایش در زمان نبی مکرم اسلام (ص) و بعد از آن در زمان ائمه معصوم (ع) توجه ویژه‌ای به اختلافات و حوادث میان مردم داشته و از این باب اقدام به باز کردن فصول ویژه‌ای تحت عنوان مجازات‌هایی مانند قصاص و حدود کرده است. همچنین از جبران خسارت و اهمیت به تألمات ناشی از حوادث غافل نبوده و با عنوان کردن دیات به آن پرداخته است. به نظر، این امعان نظر ناشی از توجه ویژه‌ای است که شارع مقدس به حقوق مردم یا حق الناس دارد. فرض این تحقیق بر آن است که جبران کردن خسارات‌هایی که از عمل افراد ناشی می‌شود، مطلوب شارع مقدس است و می‌توان پیرامون آن بحث و بررسی نمود.

۱. با باور آوردن به غنای حکمی فقه لاجرم مجموعه‌ای از احکام فقهی اعم از اولی و ثانوی و حکومتی و تکلیفی و وضعی در رفتارهای ترافیکی جریان می‌یابد.

۲. می‌توان با توجه به عنصر پویایی فقه حل معضلات حقوقی ترافیک را از فقه انتظار داشت.

۳. برنامه‌ریزی در امور مختلف از جمله: ترافیک از جهت فنی و تخصصی به تجارب انسانی و از جهت تنظیم حقوقی مربوط به فقه است.

۴. با توجه به فلسفه حکومت در اسلام که همان تحقق نظم و عدالت حقوقی است مسئولیت دولت اسلامی در قانون‌گذاری موضوعات ترافیکی حتمی است.

۵. اخذ مالیات و عوارض بر اساس مبانی توجیه‌کننده بسط ید اسلامی در وضع مقررات حکومتی و تقدم سلطه دولت اسلامی بر سلطنت شخصی افراد و با عنایت به نقش دولت اسلامی در سامان بخشی معضل ترافیک و در چهارچوب عنصر مصلحت توجیه پذیر است.

۶. مقررات مربوط به جرایم رانندگی در چهارچوب قانون تعزیرات اسلامی باید تحلیل گردد.

۷. دولت اسلامی اختیار وضع قانون بیمه اجباری شخص ثالث و غیر آن را بر حسب مصلحت دار است.

۸. رفتارهای پرخطر منجر به قتل را با ضابطه قتل خطایی یا شبه عمد تحلیل کرد.

۹. با توجه به فراگیری احکام اسلامی نسبت به همه پدیده‌های زندگی اگر صنعت خودرو و عدم رعایت مقررات توسط رانندگان به محیط زیست آسیب بزند، این مسأله از منظر فقه اسلامی مسئولیت‌آور است. ضمن این که تکلیفاً می‌توان از حرمت رفتارهای زیان‌زننده به محیط زیست یاد کرد.

۱۰. اماکن عمومی اگر جزء مشترکات محسوب شود، سبقت گرفتن اولویت‌آور است و اگر دولت اسلامی مقررات محدود‌کننده وضع کرده باشد، تخلف از آن موجب ضمان است.

کاربردهای پژوهش

✓ ارزیابی و اصلاح قوانین و نهادهای مطرح در این پژوهش

✓ کمک در درک بیشتر رابطه میان فقه و مسائل مبتلا به جامعه

✓ توجه بیشتر به منابع فقهی در جهت حل مشکلات پیش روی جامعه به خصوص در

حوزه ترافیک

✓ افزایش آگاهی افراد به خصوص دانشجویان رشته‌های مختلف حقوقی و الهیات نسبت به موضوع‌های مطرح شده در این پژوهش

روش پژوهش

این پژوهش به روش تحلیلی توصیفی با ابزار کتابخانه‌ای و غیره با استفاده از کتاب‌ها و مقاله‌هایی درباره ترافیک و موضوع‌های مرتبط با آن در فقه اسلامی به انجام رسیده است. با توجه جدی این پژوهش به فقه اسلامی، بیشتر منابع آن به زبان عربی است که خود، همت و تلاش نویسنده را دوچندان کرد.

ساختار پژوهش

ساختار این پایان‌نامه، در ابتدا نگاهی به کلیات این بحث انداخته و از مفاهیم و اصول کلی فقهی و تعاریف موضوعات ترافیکی سخن به میان خواهد آورد. این فصل، شامل موضوعاتی مانند: تعریف ترافیک، فقه، دایره احکام فقه، احکام اولیه و ثانویه، قاعده لاضرر و لا ضرار و مسائلی از این دست خواهد بود. ضرورت طرح این مباحث در این است که با قلمروی فقه و چگونگی ورود آن به بحث ترافیک آشنا شده و حدود و ثغور منابع فقهی استفاده شده در این بحث را می‌شناسیم و به طور معقول به این نکته پی می‌بریم که تا چه اندازه می‌توان از فقه در رفع مشکلات ترافیکی انتظار داشت. در فصل دوم به ارتباط میان الزامات فقهی، بایدها و نبایدها و قوانین ترافیکی می‌پردازیم. این بحث به یقین، ارتباط عمیقی با مباحث فصل اول خواهد داشت. همچنین به فهم این نکته که آیا می‌توان پشتوانه فقهی محکمی برای مشروعیت قوانین ترافیکی و التزام به آن‌ها بیان کرد یا خیر، کمک می‌کند. در دو فصل بعدی به مباحث سوانح ترافیکی، مسئولیت مدنی و مسئولیت کیفری مربوط به آن می‌پردازیم. فصل سوم دربرگیرنده مطالبی پیرامون موارد مسئولیت، از جمله مسئولیت یا ضمان قهری و موارد شمول آن از جمله اتلاف و تسبیب و شرایط و ارکان آن‌ها از دید فقه اسلامی است و در فصل چهارم با توجه به مطالب بیان شده در فصل سوم، به بررسی بعضی پرسش‌ها و اشکال‌های پیرامون مسئولیت مدنی و کیفری بر محور حوادث رانندگی پرداخته و بعضی از مواد و نهادهای قانونی

در این رابطه به چالش کشیده خواهد شد.^۲

این سیر می‌تواند چشم انداز مناسبی از بحث ارتباط میان فقه و ترافیک را روشن نموده و تا حد زیادی ما را به هدفی که از طرح این موضوع داشته ایم نزدیک کند.

---

۲. آیت الله مکارم شیرازی: رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی را واجب شرعی دانست. آیت الله مکارم شیرازی با بیان این که اسلام برای خون انسان حرمت گذاشته است، می‌گویند: متأسفانه برخی با رعایت نکردن قوانین راهنمایی و رانندگی، از این موضوع (حرمت خون انسان) به راحتی عبور می‌کنند.

فصل اول:

کلیات